

при последното преброяване на българското население е видно, че те са твърде близки до средните показатели за образователния статус на етническото българско население. Това определено говори, че **свързаното с първопроходците близко обкръжение е носител на по-високия образователен статус за общността**. В това близко обкръжение съществуват поколенчески образователни натрупвания в полза на най-новото поколение в следученическа възраст. В тази среда вероятността да се роди и възпита първопроходец е много голяма.

Резултатите, отразяващи **семеен статус** на ИЛ-първопроходци в табл.5, съвсем точно показват, че представителите на мъжката част от ромската общност значително по-рано от жените са тръгнали по пътя на първопроходеца, а причините за това вече имаме възможност да коментираме. Затова по-голямата част от тях в наши дни са от средното и по-старото поколение и са семейни. Причините за статистически равното представяне между омъжени и несемейни жени пак са в посока на по-ограничения им достъп до високите степени на образование в миналото. В последните години обаче, както става видно от изследването, и при младите роми не е изключение общата тенденция за страната ни към по-високо представителство на жените във висшите училища, което пък от своя страна обяснява високото представителство на несемейни жени в нашето изследване. Този резултат логично води до извода, че в най-близко бъдеще младите и несемейни, добре образовани ромкини ще имат все по-сериозен дял сред ромските първопроходци и че те все по-силно ще влияят на протичащите процеси на модернизация вътре в общността.

Попадането на семейни роми с брачен партньор от друг етнос сред ИЛ-първопроходци е ясен индикатор, че при мъжа страхът от загуба на идентичност след сключване на брак не е толкова силен. Той по-лесно влиза в брак с партньор от друг етнос и може по-спокойно да декларира собствения си произход. Не така обаче стоят нещата с ромкините, които са предпочели да сключат брак с партньор от друг етнос. Най-често те са принудени да се откъснат от семейството и рода си, да скъсат връзката с родствениците си и в края на краищата да изгубят идентичността си в името на оцеляването на собственото си семейство. В това се крие и основната причина в реалния живот много по-често да се случва ром да влезе в брачен съюз с жена от друг етнос, отколкото ромкиня да се решат на такъв съюз с мъж от неромски етнос.

За първопроходеца промяната на социокултурния статус е свързан с дълъг път, който започва от патриархалното семейство и стига до завършването на престижно за обществото образование, което пък му отваря широки социални хоризонти за реализация. Но, за да стигне до тях, той трябва да се пребори с етноцентризма на домашната среда, със сегрегацията на училищната среда, когато попадне в такава. Трябва да заслужи моралната и материална подкрепа на собственото си семейство, на близкото си обкръжение, на училището, на учителите, на държавни институции и НПО. Той трябва да се пребори със собствените си негативни нагласи към неромите и обратно, за да израстне като специалист, който да може да поеме ролята на първопроходец и да се отдаде на обществено-просветна дейност за пробуждане на общността си.

Значителният за изследването дял на ромите завършили училище в смесена среда (табл.6 и графиката, показваща **средата, в която е завършена задължителната степен на образование**), е твърде показателен резултат, който ясно и категорично говори, че само обучението на ромското дете в смесена етническа среда е истинската гаранция за разбиване на модела на гетото и зависимостта от